

Niekoľko poznámok na margo hodnotenia Alexandra Dubčeka

Beáta Katrebová Blehová

16. decembra 2021 **✚ História**

Na archívnej snímke sprava prvý tajomník ÚV KSČ Alexander Dubček, predseda vlády Ing. Oldřich Černík a úradujúci predseda SNR Ing. František Barbírek.

Zdroj: TASR

V novembri sme si pripomenuli 100. výročie narodenia Alexandra Dubčeka, politika, ktorého meno je na Slovensku azda každému známe. V súvislosti s jeho hodnotením ako historickej osobnosti sa stále vynárajú určité, do veľkej miery opodstatnené kontroverzie, najmä vzhľadom na jeho komunistickú minulosť. Skúsme si teda niektoré udalosti z jeho pohnutého života zrekapitulovať a vyvodiť záver.

Dubček mal nepochybne zaujímavé detstvo. Jeho otcom bol komunista Štefan Dubček, ktorý úprimne obdivoval Sovietsky zväz a chcel aktívne prispieť k budovaniu – podľa vlastných slov – „vrúcne milovanej sovietskej krajiny“. Preto sa pomerne skoro po návrate zo Spojených štátov amerických s manželkou, trojročným Alexandrom a o niečo starším prvorodeným synom Štefanom v roku 1925 vysťahoval do Kirgizska v rámci robotníckeho družstva Interhelpo. Mladý Dubček žil v Sovietskom zväze až do novembra 1938. Prežil tu teda nielen detstvo a mladosť, ale zažil tu hrôzy kolektivizácie a tzv. rozkulačovania, mal skúsenosti s Veľkým terorom rozpútaným Stalinom v tridsiatych rokoch voči domnelým „nepriateľom sovietskeho ľudu“.

Na vlastné oči videl obeť ukrajinského hladomoru – tisícky mŕtvych tiel ukrajinských roľníkov neprirodzene nafúknutými bruchami. Počas pobytu v Gorkom (dnešný Nižný Novgorod) zažil, ako postupne mizli rodičia jeho spolužiakov v povestných gulagoch, ako sa z učebníc odstraňovali fotografie bolševikov, nepohodlných Stalinovmu vedeniu. Samotný Alexander s otcom sa ocitli na veľmi tenkom ľade, keď hrozilo, že ich ako cudzincov bez sovietskeho občianstva môžu kedykoľvek zatknúť a uväzniť. Napriek všetkým

týmto skutočnostiam Dubček zostal verný komunistickým ideálom! Ako keby si neuvedomoval, že hrôzy stalinizmu sú aj dôsledkom zvrátenej materialistickej ideológie marxizmu a leninizmu. I keď niet pochýb, že Dubček odmietal stalinizmus a v neskoršom období patril medzi stúpcov Chruščova a jeho politiky destalinizácie, predsa len sú to skutočnosti, nad ktorými sa treba zamyslieť.

Na snímke z 30. októbra 1968 Alexander Dubček (vpravo) s Gustávom Husákom (vľavo) po podpise ústavného zákona o čs. federácii.

Zdroj: TASR – Archív, 16. 3. 2000

Dubčekov vzťah k náboženstvu ako takému bol prinajmenšom vlažný, cirkevnými otázkami sa zväčša nezaoberal a svet katolíckej Cirkvi mu bol úplne cudzí. To bol nepochybne aj jeden z dôvodov, prečo sa v známom akčnom programe z apríla 1968, ktorý sa považuje za Magnu chartu reformného procesu Dubčekovej jari nenájde ani zmienka o náboženskej otázke. Na druhej strane sa ale Dubček nestotožňoval s názorom sovietskych boľševikov, podľa ktorých náboženstvo nebolo otázkou svedomia každého človeka, ale naopak dôvodom sociálneho boja s cieľom jeho vykorenenia. Nezdíelal názory Lenina, ktorému sa doslovne robilo zle v súvislosti s čímkoľvek, čo bolo späté s Božím menom a ktorý v liste spisovateľovi Maximovi Gorkému v roku 1913 písal: „*Všetky náboženské idey, akákoľvek myšlienka na nejakého pánbožka, či koketovanie s pánbožkom, sú absolútne nepredstaviteľnou ohavnosťou, najodpornejšou nákazou.*“ Dubček bol typom sociálneho demokrata, ktorý rešpektoval náboženstvo ako súkromnú záležitosť každého človeka.

Politicky podporoval náboženskú slobodu ako nosný pilier štátneho laicizmu podľa vzoru talianskych komunistov, s ktorými mal úzke kontakty. Je však otázne, do akej miery mal Dubček v roku 1968 skutočný záujem o revíziu rigorózneho proticirkevného zákonodarstva a nakoľko ho trápila aj otázka nastolenia skutočnej náboženskej slobody, keďže – ako sme už spomínali – do akčného programu sa náboženská problematika vôbec nedostala. Rokovania, ktoré medzi Svätou stolicou a Prahou prebiehali v rokoch 1963 až 1967 bez zjavne dosiahnutého úspechu, počas Pražskej jari obnovené neboli a to, čo sa katolíckej Cirkvi na Slovensku podarilo dosiahnuť, bolo výsledkom jej vlastnej iniciatívy. Niet ale pochýb o tom, že Dubček na jar 1968 stanovil rámec, v ktorom katolícka Cirkev na Slovensku mohla oveľa slobodnejšie konať.

Cirkevnými otázkami sa zaoberal Dubčekov politický rival Gustáv Husák, ktorý sa stal v apríli 1968 podpredsedom československej vlády a mal na starosti okrem prípravy ústavného zákona o federácii aj cirkevné otázky. V máji 1968 Husák využil návštevu generálneho tajomníka Talianskej komunistickej strany Luigiho Longa v Prahe, aby mu okrem zdôvodnenia federácie predstrel aj otázku cirkevnej provincie,

pretože bez nej by federácia nebola úplná. Tu niekde teda možno hľadať začiatok úsilia o erigovanie Slovenskej cirkevnej provincie v intenciách Husáka, ktorá sa stala skutočnosťou v roku 1977.

V sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch minulého storočia sa Dubček ocitol v nezávideniahodnej pozícii ostro sledovaného väzňa normalizačného režimu, s veľmi obmedzenými možnosťami pôsobenia. Jeho každodennú činnosť kontrolovalo niekoľko desiatok spolupracovníkov Štátnej bezpečnosti. Predsa len sa v novembri 1988 udiala jedna z najvýznamnejších kapitol v jeho živote – udelenie doktorátu *honoris causa* Bolonskou univerzitou. Už len samotná skutočnosť, že ostro strážený Dubček smel vycestovať do tzv. kapitalistického zahraničia, bola možná na základe nového kurzu sovietskeho generálneho tajomníka Gorbačova. Československí súdruhovia by bez tohto nepriameho tlaku Moskvy Dubčekovi vycestováciu doložku zrejme nikdy neboli vystavili.

Udelenie čestného doktorátu bolo svetovou udalosťou, o ktorej písala všetka relevantná zahraničná tlač. Na slávnostnej ceremónii sa zúčastnili štyri stovky akreditovaných novinárov, Dubček bol takpovediac stredobodom svetovej tlače. Dostal tiež množstvo pozdravných listov a telegramov, medzi inými aj od biskupa v exile Pavla Hnilicu. Postoj slovenského exilu k Dubčekovi nebol však jednoznačne pozitívny. Niektorí emigranti mu vyčítali, že v roku 1970 nezostal pôsobiť v exile a hájiť slovenskú otázku v slobodnom svete. Tiež sa mu vyčítala jeho takpovediac „zamilovanosť do socializmu s ľudskou tvárou“, o ktorom si v zahraničí po roku 1968 už nik žiadne ilúzie nerobil. Na druhej strane v okolí predsedu Svetového kongresu Slovákov Štefana Boleslava Romana prevládali tendencie oceniť zásluhy Dubčeka. Roman intenzívne uvažoval o udelení Národnej ceny SKS Dubčekovi, ktorého si osobne vážil a len dobre mienená rada jeho blízkeho spolupracovníka Imricha Kružliaka ho presvedčila o tom, že udelenie ceny by nepriateľský postoj normalizačného vedenia voči Dubčekovi ešte zhoršilo.

Po návšteve Bologne a Ravenny sa Dubček ocitol aj vo Večnom meste. Tu sa udiala nepochybne jedna z najvýznamnejších udalostí, keď Dubčeka v sobotu 19. novembra 1988 v popoludňajších hodinách nečakane prijal na súkromnej audiencii pápež Ján Pavol II. Krátke, štvrt hodinové stretnutie sa uskutočnilo v Sixtínskej kaplnke. Dubček po audiencii vyhlásil, že stretnutie s poľským pápežom bolo pre neho veľkou ctou. Postoj Svätej stolice k Dubčekovej návšteve v Taliansku bol však nanajvýš opatrný. Dôkazom je aj skutočnosť, že vzhľadom na delikátnosť situácie, v akej sa Dubček nachádzal, úradný denník *L'Osservatore Romano* zmienku o pápežovej súkromnej audiencii nepublikoval.

Alexander Dubček s Václavom Havlom.

Zdroj: wikimedia commons

Poslednou relevantnou otázkou, ktorú si treba v súvislosti s hodnotením Dubčeka položiť, bol jeho postoj k štátnej samostatnosti Slovenska. Tu treba jednoznačne konštatovať, že bol od začiatku po koniec jeho politickej kariéry negatívny. Bol stúpencom česko-slovenskej federácie, čo bolo napokon jedným z dôvodov, prečo pred parlamentnými voľbami v júni 1992 nevstúpil do Mečiarovho Hnutia za demokratické Slovensko, o čom vážne uvažoval. Nevstúpil najmä preto, že Mečiar v štátoprávnom riešení česko-slovenského vzťahu nevylučoval konfederáciu dvoch suverénnych štátov, čo Dubček odmietal. Rozdelenia Česko-Slovenska a založenia Slovenskej republiky v januári 1993 sa napokon nedožil, zomrel po tragickej autonehode 7. novembra 1992.

Poslednú poctu vzdali Dubčekovi aj talianski ľavicoví politici v deň jeho pohrebu, ktorý sa s vysokými štátnymi poctami konal 14. novembra 1992 v Bratislave. Okolnosť miesta konania štátneho pohrebu v hlavnom meste Slovenska bola v neposlednom rade príčinou, keď väčšina prominentných hostí zo zahraničia pri poslednej rozlúčke s Dubčekom zistila, že v skutočnosti bol Slovákom.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/niekolko-poznamok-na-margo-hodnotenia-alexandra-dubceka/>